

**НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять для студентів**

Навчальна дисципліна "Пропедевтика педіатрії в тому числі сестринська практика, базові медичні навички в педіатричному відділенні"

Освітній рівень	другий (магістерський)
Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність	222 «Медицина»
Освітня програма	ОПП "Медицина"

Кафедра педіатрії № 2

**Тема " Фізичний розвиток дітей, оцінка результатів антропометрії.
Семіотика порушень фізичного розвитку дітей "**

Затверджено на засіданні кафедри педіатрії № 2 від «27» серпня 2026 р.,
протокол № 1

Розглянуто та затверджено: ЦМК з педіатричних дисциплін від «28» серпня
, 2026 р., протокол № 1

Переглянуто та перезатверджено: № _____ від _____ 20__ р.

№ _____ від _____ 20__ р.

№ _____ від _____ 20__ р.

1. Мета: формування фахових компетенцій для досягнення програмних результатів навчання з фізичного розвитку дітей, оцінки результатів антропометрії та семіотики порушень фізичного розвитку дітей, а саме:
набуття студентом знань щодо:

- закономірностей змін антропометричних параметрів за віком дитини;
- основних методів оцінки фізичного розвитку дітей різного віку;
- факторів, що впливають на фізичний розвиток дітей;

набуття студентом умінь і навичок:

- проведення антропометрії: вимірювання маси і росту тіла, обводу голови і грудної клітки дитини різного віку;
- оцінки показників антропометрії дітей різних вікових груп;
- збір анамнестичних даних для аналізу факторів, що могли вплинути на фізичний розвиток дітей (у разі відхилень показників фізичного розвитку дитини від нормативних).

2. Компетенції:

1. Оцінка фізичного розвитку дітей різного віку.
2. Надання рекомендацій батькам дітей, які мають порушення фізичного розвитку.

Обладнання: прилади для проведення антропометрії, графіки і таблиці для оцінки показників фізичного розвитку дітей різного віку (Наказ МОЗ України № 1590 від 13.09.2024), підручник, комп'ютер.

3. План та організаційна структура заняття

Назва етапу	Опис етапу	Рівні засвоєння*
Підготовчий етап	Організаційні заходи Постановка навчальних цілей, мотивація студентів	*
Основний етап	Тестовий контроль за темою заняття, перевірка і оголошення результатів. Теоретичне опитування; - роз'яснення найважливіших моментів щодо характеристики процесів росту і розвитку дітей; - роз'яснення найважливіших моментів щодо застосування різних методів оцінки результатів антропометрії. Робота студентів з набуття навичок оцінки фізичного розвитку дітей різного віку;	** *, **, *** *****

*

	- набуття студентами умінь надання рекомендацій батькам дітей, які мають порушення фізичного розвитку. Вирішення задач за темою заняття	
Підсумковий	Аналіз та оцінка результатів роботи студентів. Оголошення теми наступного заняття, орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою.	*
	Разом	2,5 академічних години

Ознайомлювальний, **відтворювальний, *** реконструктивний, **** творчий рівні засвоєння.

4. Зміст учбового матеріалу

Перелік основних термінів, параметрів та характеристик, які студент повинен засвоїти

Термін	Визначення
Фізичний розвиток	ФР - це сукупність морфологічних та функціональних ознак організму, що характеризують процеси його росту та біологічного дозрівання, запас фізичних сил
Характеристики росту і розвитку дітей	- Ріст - є відображенням системного розвитку організму. Затримка росту скелета, в певній мірі призводить до уповільнення росту і диференціації головного мозку, скелетних м'язів, міокарду, інших внутрішніх органів. - З віком швидкість росту зменшується. - Швидкість росту характеризується нерівномірністю, періоди витягування (ростові стрибки) чергуються з періодами закруглення. - Ріст супроводжується зміною пропорцій тіла. - Краніокаудальний градієнт росту - дистальні сегменти тіла ростуть з більшою швидкістю, ніж проксимальні. - Темпи росту дітей мають статеву залежність.
Антропометрія	Уніфікована методика вимірювання людського тіла в цілому і його окремих частин.
Основні показники антропометрії	маса тіла, довжина тіла (зріст) , окружність голови, грудної клітки
Методи оцінки результатів антропометрії	приблизних розрахунків; сигмальних/стандартних відхилень (СВ) ; центильних стандартів.

Індекс маси тіла (ІМТ)	Показник маси тіла залежить від величини росту дитини (людини), тому прийнято оцінювати масу тіла до зросту (дітям до 2-х років) або за ІМТ (кг/м ²). $IMT = \frac{\text{Маса тіла (кг)}}{\text{Зріст (м}^2\text{)}}$
Семіотика порушень ФР: довжини тіла, маси тіла, розмірів голови	Затримка зросту (мін ступінь - карликовість), високорослість (мах ступінь - гігантизм); Надмірна маса тіла, ожиріння. Дефіцит і тяжкий дефіцит маси тіла. Мікроцефалія, макроцефалія.

Оцінювання зросту/довжини тіла дітей до 18 років
(за наказом МОЗ України № 1590 від 13.09.2024 р.)

Оцінка зросту (д.т.) методом сигмальних/стандартних відхилень (СВ)		
Інтервали СВ	Оцінка зросту (д.т.)	Тактика лікаря
≥ 2 СВ	Високий зріст	Пошук причин затримки зросту, консультування вузьких спеціалістів, лікування
від 1,1 СВ до 2СВ	Варіант норми (зріст вище середнього)	Потребує ретельного спостереження, оцінки швидкості росту
М ± 1 СВ	Норма (середній зріст)	
від - 1,1СВ - 2СВ	Варіант норми (зріст нижче середнього)	Потребує ретельного спостереження, оцінки швидкості росту
≤ 2 СВ	Низький зріст	Пошук причин затримки зросту, консультування вузьких спеціалістів, лікування

Для того, щоб показник фактичного зросту (ФР, см) дитини виразити у СВ необхідно: порівняти його з медіаною (М) для даного віку і статі дитини і поділити на значення СВ (ФР – М : СВ).

Приклад: фактичний зріст дівчинки 11 років становить 160 см, медіана – 145,5 см, значення СВ – 6,7 см. Розрахунок: $160 - 145,5 = 14,5$ см, ділимо на $6,7 = 2,16$ СВ. Висновок: зріст дівчинки вищий від 2 СВ, отже - високий.

Щоб не робити вказаних розрахунків в таблицях (Табл.1) за номерами колонок від №5 до №11 вказані значення меж СВ (-3СВ, -2СВ, -1СВ, М, 1СВ, 2СВ, 3СВ). Отже, потрібно тільки з'ясувати в якому інтервалі СВ знаходиться фактичний показник зросту. Стосовно нашого прикладу: фактичний зріст 160 см перевищує значення 2 СВ (158,9 см).

Таблиця 1. Оцінювання зросту (довжини тіла) дівчат (СВ)

Вік		Зріст								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Роки	Міс	Медіана	СВ	-3СВ	-2СВ	-1СВ	М	1СВ	2СВ	3СВ
11	0	145,5	6,7	125,5	132,2	138,9	145,5	152,2	158,9	165,5

Оцінювання маси тіла дітей до 18 років
(за наказом МОЗ України № 1590 від 13.09.2024 р.)

Оцінка ваги (м.т.) методом центильних стандартів за показниками:		
• відношення маси тіла (кг) до зросту (см) - у дітей до 2-х років; • ІМТ(кг/м²) – від 2-х до 18-и років		
<i>Центильний інтервал</i>	<i>Оцінка ваги (м.т.)</i>	<i>Тактика лікаря</i>
≥ 97 цент.	Ожиріння	Пошук причин, консультування вузьких спеціалістів
≥ 85 цент. < 97 цент.	Надлишкова м.т.	Поради щодо харчування і фізичної активності
> 15 цент. < 85 цент.	Нормальна вага (м.т.)	
< 15 цент. > 3 цент.	Дефіцит м.т.	Ретельне обстеження, оцінка харчування
≤ 3 цент.	Тяжкий дефіцит м.т.	Пошук причин, консультування вузьких спеціалістів

5. Теоретичні питання, які розглядаються на занятті.

1. Визначення поняття ФР, його складові.
2. Характеристики росту і розвитку дітей.
3. Показники фізичного розвитку новонародженої дитини, фізіологічна втрата маси тіла (причини, середні значення, термін відновлення).
4. Закономірність збільшення зросту і ваги, окружності грудної клітки та голови в різні вікові періоди.
5. Фактори, що впливають на показники фізичного розвитку дітей.
6. Методика оцінки результатів антропометрії методом приблизних розрахунків
7. Методика оцінки результатів антропометрії методом центильних стандартів.
8. Методика оцінки результатів антропометрії методом стандартних відхилень.
9. Семіотика порушень довжини та маси тіла, їх причини.
10. Семіотика порушень окружності голови та грудної клітки, їх причини.

Рекомендована література.

Основна:

1. Клінічне обстеження дитини: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В.Катілов, Д.В.Дмітрієв, К.Ю. Дмітрієва, С.Ю. Макаров. - Вид. 3-тє вид. оновл. та допов.- Вінниця: Нова Книга, **2023**. -536 с: іл.
2. Пропедевтика педіатрії в синдромах : підручник / [О.Р. Боярчук, М.І. Кінаш, О.М. Шульгай та ін.]; за ред. О.Р. Боярчук, М.І. Кінаш. – Тернопіль : ТНМУ, **2022**. – 760 с.

3. Пропедевтика дитячих хвороб з доглядом за дітьми: Підручник 5-те вид.. Капітан Т.В. Вінниця: Нова Книга, **2021.-** 832с.
4. Наказ МОЗ України № 1590 від 13.09.2024р. "Про затвердження критеріїв оцінювання фізичного розвитку дітей віком до 18 років".

Додаткова:

1. Пропедевтична педіатрія : підручник для студ. вищих медичних навч. закладів IV рівня акредитації / В. Г. Майданник [та ін.] ; за ред. В. Г. Майданник; - 2-е вид., випр. і доп. - Вінниця : Нова книга, 2018.
2. Педіатрія: підручник для студ. вищих навч. закладів IV рівня акред. / за ред. проф. О.В. Тяжкої. – Вид. 5-те виправ. та допов. – Вінниця : Нова Книга, 2018. – 1152 с. : іл. (с. 359-375).
3. Основи педіатрії за Нельсоном: у 2 томах. Том 1 / Карен Дж. Маркданте, Роберт М. Клігман; переклад 8-го англ. видання. Наукові редактори перекладу В.С. Березенко, Т.В. Починок. Київ: ВСВ «Медицина», **(2020)**. Т1-378с., Т2- 426 с.
5. Медицина за Девідсоном: принципи і практика: 23-є видання: у 3 томах. Том 1 / за ред. Стюарта Г. Ралстона, Яна Д. Пенмана, Марка В.Дж. Стрекена, Річарда П. Гобсона .:Медицина.- 2020.-258 с.
6. Nelson textbook 21st Edition by Robert M. Kliegman, MD, Joseph St. Geme, Nathan J. Blum, Samair S. Shan, Robert C. Tasker, Karen M. Wilson, Richard E. Behrman Видавництво: Elsevier, **(2020)**. 848 p.

Укладачі доц. кафедри педіатрії № 1 Антошкіна А.М., доц. кафедри педіатрії №2 Каруліна Ю.В.